

УДК 159.9.07:[616.89-008.434.3:376-056.35]

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.1.37>

Людмила ЧЕРНІЧЕНКО

доктор філософії, старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Мала Садова, 25, м. Умань, Черкаська область, Україна, 20302

ORCID: 0000-0001-8455-8869

Бібліографічний опис статті: Черніченко, Л. (2022). Діагностика і корекція мовлення у дітей дошкільного віку. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 234–238, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.1.37>

КОРЕКЦІЯ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ЛОГОРИТМІКИ

У статті розглядаються особливості використання логоритміки для корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку, оскільки дошкільний вік – важливий період у становленні особистості дитини. Без формування артикуляційного та граматично правильного мовлення повноцінний особистісний розвиток дитини та її адаптація в навколишньому світі неможливі. Своєчасне оволодіння дітьми дошкільного віку темпом, ритмом, інтонацією, літературно-нормативною вимовою, тембром та іншими просодемами мовлення є необхідною передумовою й умовою вирішення завдань всебічного психічного розвитку дошкільників, засвоєння ними рідномовних і загальнолюдських цінностей у сензитивному періоді. Окрему категорію становлять хвороби, які супроводжуються порушенням мовлення, що тягне за собою і відставання в розвитку. Визначено, що процес соціалізації дітей з особливими потребами є дуже актуальним у теоретичному і практичному аспектах та потребує розв'язання багатьох завдань для ефективної адаптації осіб з особливими освітніми потребами. Однією зі складових частин цього процесу є корекція мовлення дітей засобами логоритміки. Наголошено, що логоритмічні заняття спрямовані на розвиток загальної та дрібної моторики; на зміцнення дихальної системи; на регуляцію м'язового тону; на розвиток слухової уваги та пам'яті, емоцій, міміки особи; на формування апарату артикуляції. Висвітлено дослідження багатьох педагогів, психологів, лінгвістів, які створили передумови комплексного підходу до вирішення завдань мовного самовираження дошкільнят. Отже, логоритмічні заняття у системі корекційної роботи сприяють формуванню психологічних механізмів мовної системи, одночасному оздоровленню, вихованню та навчанню дошкільнят, що дає змогу підвищити результативність корекційної роботи та значно скоротити її терміни.

Ключові слова: мовленнєві порушення, логоритміка, корекція, інновації, діти дошкільного віку.

Ljudmila CHERNICHENKO

Doctor of Philosophy, Senior Lecturer at the Department of Special and Inclusive Education, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Mala Sadova str., 25, Uman, Cherkasy region, Ukraine, 20302

ORCID: 0000-0001-8455-8869

To cite this article: Chernichenko, L. (2022). Korektsiia movlennievvykh porushen u ditei doshkilnoho viku zasobamy lohorytmiky [Diagnosis and correction of speech in preschool children]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 234–238, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.1.37>

CORRECTION OF SPEECH DISORDERS IN PRESCHOOL CHILDREN BY LOGORITHMIC

The article considers the peculiarities of the use of logorithmics for the correction of speech disorders in preschool children. Just as preschool age is an important period in the formation of a child's personality. Without the formation of articulatory and grammatically correct speech, the full-fledged personal development of the child and his adaptation to the world around him are impossible. Timely mastering by children of preschool age of tempo, rhythm, intonation, literary-normative pronunciation, timbre and other speech processes is a necessary precondition and condition for solving problems of comprehensive mental development of preschoolers, mastering of native and universal human languages. A separate category consists of diseases that are accompanied by speech disorders, which certainly entails developmental delays. It is emphasized that the process of socialization of children with special needs is very relevant in theoretical and practical terms, and requires solving many problems for the effective adaptation of people with special educational needs. One

of the components of this process is the correction of children's speech by means of logarithmics. It is emphasized that logarithmic classes are aimed at the development of general and fine motor skills; to strengthen the respiratory system; to regulate muscle tone; on the development of auditory attention and memory, emotions, facial expressions, on the formation of the articulation apparatus. The researches of many pedagogues, psychologists, linguists, as created preconditions of the complex approach to the decision of problems of language self-expression of preschool children are covered. Thus, logarithmic classes in the system of correctional work contribute to the formation of psychological mechanisms of the language system, simultaneous rehabilitation, education and training of preschoolers, which allows to increase the effectiveness of correctional work and significantly reduce its time.

Key words: *speech disorders, logarithmics, correction, innovations, preschool children.*

Актуальність проблеми. Нині, торкаючись будь-якого питання, що стосується проблем дитинства, ми всі без винятку бажаємо своїх дітей бачити здоровими, щасливими, такими, що вміють спілкуватися з однолітками та іншими людьми. Особливо важко досягти цього дітям, які мають мовленнєві порушення, кількість яких нині дуже зростає.

Слід зазначити, що порушення мовлення по-різному позначаються на формуванні особистості дітей, впливають на їхній фізичний та розумовий розвиток. Мовлення тісно пов'язане з руховою активністю дошкільника. Взаємозв'язок загальної та мовленнєвої моторики вивчено і підтверджено дослідниками І. Павловою, А. Леонтьєвим, А. Лурія (Волкова, 2002).

За останні роки медична та педагогічна статистика, а також безпосередня практика роботи в закладах дошкільної освіти підтверджують значне зростання кількості дітей із порушенням мовленнєвого розвитку, що виявляється у відставанні чи порушенні формування основних компонентів мовленнєвої системи. Найчастіше мовлення дітей дошкільного віку характеризується малою виразністю, бідністю. Дитина не в змозі підібрати потрібні слова, правильно побудувати висловлювання. У дітей дошкільного віку часто спостерігається порушення вимови різних звуків, що визначає групу ризику та виявляє значні труднощі з освоєння читання та письма.

Причинами мовленнєвих порушень є: велика кількість дітей із вродженою патологією центральної нервової системи, психічні навантаження, погана екологія; чималу роль відіграє також педагогічна невідповідність батьків. Необхідно шукати нові, більш ефективні та цікаві для дітей форми корекції мовленнєвих порушень. Одним із таких засобів корекції мовлення є логопедична ритміка (логоритміка, яка спрямована на зміцнення та збереження здоров'я дітей, а також проведення корекційної діяльності для усунення різних мовленнєвих порушень).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Основний внесок у теорію та практику корекції мовленнєвих порушень засобами логоритміки зробили такі науковці, як: Р. Бабушкіна, С. Садовенко, Г. Волкова, В. Гринер, Г. Дедюхіна, М. Картушина, О. Кислякова, Е. Кузнецова, Н. Мікляєва, О. Полозова, Ю. Родіонова, В. Сухар, Г. Шашкіна та інші.

Мета дослідження – розкрити значення логоритміки у корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дошкільний вік – важливий період у становленні особистості дитини. Без формування чистого та правильного мовлення неможливо набувати навичок спілкування та будувати відносини з навколишнім світом.

В останні роки відзначається збільшення кількості дітей, які мають мовленнєві порушення. Своєчасне оволодіння правильним, чистим мовленням сприяє формуванню у дитини впевненості в собі, розвитку її мислення, комунікативних якостей. Мовлення – не вроджена здатність, воно формується поступово. До 5 років дитина повинна опанувати чітку вимову всіх звуків. У багатьох дітей цей процес затримується через безліч причин: порушення в анатомічній будові мовленнєвого апарату; функціональну незрілість мовних зон головного мозку; несформованість довільних рухів тощо. Якщо вчасно не скоригувати наявні порушення, то клубок проблем може значно збільшитися. Логоритміка є хорошим засобом профілактики та корекції мовленнєвих порушень для дітей дошкільного віку (Sobotovych, 2002).

Дослідниця С. Садовенко визначає, що логоритміка – це низка вправ, завдань, ігор, що поєднує в собі музику і рухи, музику і слово, музику, слово і рухи. І все це спрямовано на вирішення корекційних, освітніх, а також оздоровчих завдань (Садовенко, 2013).

Логоритміка спрямована на розвиток мовлення дітей, вона поглиблено розроблена

в галузі корекційної педагогіки, але при цьому має дуже великий потенціал у розвитку дошкільнят у різних напрямках, у тому числі й у самовираженні. Музика спрямована на збагачення музичної культури дітей, ритміка – на розвиток їхньої рухової активності. Усі три напрями пов'язані ритмом (Нікіщенко, 2005).

Дослідження багатьох педагогів, психологів, лінгвістів створили передумови комплексного підходу до вирішення завдань мовленнєвого самовираження дошкільнят. Л. Виготський, говорячи про засвоєння дитиною знакової сторони мови, підкреслював, що спочатку вона опановує зовнішню структуру знаків, тобто звукову структуру. Б. Ельконін писав із цього приводу, що оволодіння звуковою стороною мови включає два взаємопов'язані процеси: сприйняття звуків мови (фонематичний слух) та промовляння звуків мови (Соботович, 2002).

Безпосередня освітня діяльність із логоритміки побудована в такий спосіб, що завдання навчання, виховання та корекції вирішуються на неусвідомленому, мимовільному рівні, супроводжуються яскравим позитивним емоційним підґрунтям і дають змогу педагогу організувати цілісний корекційно-виховний процес.

Логоритмічні заняття спрямовані на розвиток загальної та дрібної моторики; на зміцнення дихальної системи; на регуляцію м'язового тону; на розвиток слухової уваги та пам'яті, емоцій, міміки особи; на формування артикуляційного апарату.

Усі заняття зазвичай пов'язані з лексичними темами. Ведеться планомірна робота над збагаченням словника та розвитком зв'язного мовлення.

Дитяче мовлення, спів, рухи розвиваються на основі наслідування дорослих, через наслідування та відтворення. На занятті педагог вигадує захопливий сюжет з елементами новизни, ігрова форма поєднується з використанням яскравого наочного матеріалу, все це стимулює потребу у спілкуванні, розвиває мовленнєве наслідування, загальну та дрібну моторику, народжує емоційно-естетичний смак. На кожному занятті поєднуються ігри різної спрямованості. Зміна видів діяльності дає змогу утримувати інтерес дітей до того, що відбувається, сприяє встановленню ними зв'язків між предметами та явищами дійсності. Найефективнішою формою реалізації представленої

системи роботи з формування саморозвитку психологічних механізмів мовлення є логоритмічні заняття і заняття, інтегровані з різними видами мистецтва у єдиному ігровому сюжеті (Богуш, 2012).

Включення занять із логопедичної ритміки до комплексу заходів із корекції мовленнєвих порушень у дошкільнят відкриває додаткові можливості для їх успішного навчання та виховання.

Ще один великий плюс логоритмічних занять – це те, що вони групові. Це допомагає дитині соціалізуватися в колективі, знаходити спільну мову з однолітками, активно взаємодіяти з дорослими та одне з одним.

Заняття логоритмікою проводяться для дітей з однаковими мовними порушеннями або подібним рівнем мовленнєвого розвитку. Проте за умов інклюзивної освіти групи закладів дошкільної освіти відвідують діти з різними мовленнєвими порушеннями. Саме тому передбачається особливий підхід до побудови фронтальних та індивідуальних занять із дітьми, які мають різні мовленнєві порушення. Підбирається матеріал на координацію рухів із мовленням, пальчикову гімнастику, на розвиток артикуляційної та мімічної моторики, дихальної гімнастики (Соботович, 2002).

Логоритміка є формою активної терапії, що включає в себе здоров'язберігаючі технології, є найемоційнішою ланкою роботи із формування правильного мовлення. Спираючись на зв'язок музики, рухів та мовлення, логоритмічні ігри та вправи дають змогу вирішувати різноманітні завдання, такі як:

- розвиток слухової та зорової уваги;
- розвиток фонематичного слуху;
- розвиток просторової орієнтації рухів;
- розвиток загальної та дрібної моторики, міміки;
- розвиток фізіологічного та фонаційного дихання;
- формування правильної артикуляції звуків;
- розвиток відчуття ритму;
- розвиток переключення з одного виду діяльності на інший;
- розвиток комунікативних здібностей (Шпірна, 2012).

Основною метою логоритміки є подолання мовленнєвих порушень шляхом розвитку та корекції рухової сфери. Ми визначили корекційні та виховні завдання логоритміки.

До корекційних завдань ми віднесли: подолання основного мовленнєвого порушення, розвиток дихання, голосу, артикуляції, а також розвиток та вдосконалення основних психомоторних якостей (статичної та динамічної координації, перемикування рухів, м'язового тону, рухової пам'яті та довільної уваги) у всіх видах моторної сфери (загальної, дрібної, мимічної та артикуляційної).

До виховних завдань належать виховання та розвиток почуття ритму музичного твору та ритму власних рухів, виховання здатності ритмічно рухатися під музику і критично ставитися до своїх рухів та мовлення.

У логоритміці використовують наочні, словесні та практичні методи і прийоми:

Наочні методи забезпечують яскравість чуттєвого сприйняття та рухових відчуттів. Кожен метод має цілий комплекс різноманітних прийомів, які поєднуються спільністю завдання та єдиним підходом до її вирішення. У процесі навчання рухових дій методичні вправи підбираються з урахуванням ступеня засвоєння рухового матеріалу, загального розвитку дітей, їх фізичного стану та вікових особливостей.

Так, під час навчання руху використовуються різні прийоми:

1) наочно-зорові – показ педагогом зразка рухів чи окремих рухових елементів; наслідування зразків навколишнього життя; використання зорових орієнтирів під час подолання простору, наочних посібників (фотографій, телепередач тощо);

2) тактильно-м'язові – включення у рухову діяльність різних посібників;

3) наочно-слухові – звукове регулювання рухів. Найкращою слуховою наочностю є інструментальна музика чи пісня. Для регуляції рухів можна використовувати народні приказки, вірші у формі двох-чотирьох віршів, звуку бубна тощо.

Словесні методи орієнтовані на свідомість дітей, допомагають зрозуміти поставлене завдання та виконувати рухові вправи. Основними прийомами словесних методів є:

1) коротке пояснення нових рухів, використовуючи наявний життєвий досвід дітей;

2) пояснення, що супроводжується конкретним показом рухів чи уточнює його елементи;

3) вказівка, необхідна під час відтворення показаного педагогом руху або під час самостійного виконання вправ дітьми;

4) бесіда під час введення нових вправ та рухових ігор, коли потрібно роз'яснити рухові дії, уточнити сюжет рухової гри тощо;

5) питання дітям щодо виконання ними рухів для усвідомлення послідовності дій, перевірки їхньої уяви про образи сюжетно-рухової гри, ігрових дій тощо;

6) команди, розпорядження та сигнали, що вимагають від педагога різної інтонації та динаміки;

7) образна сюжетна розповідь, яка призначена для розвитку виразності рухів і кращого входження в ігровий образ. Сюжетна розповідь за 1,5–2 хвилини викликає відтворювальну уяву, сприяє зоровому сприйняттю всієї ситуації, стимулює емоційне відтворення;

8) словесна інструкція, за допомогою якої відбувається поживлення попередніх вражень, виникає можливість за допомогою словесних вказівок та пояснень утворити нові часові зв'язки, сформувати нові знання та вміння.

Практичні методи забезпечують дієву перевірку правильності сприйняття рухів на м'язово-моторних відчуттях (Луцан, 2004).

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що логоритміка є важливим засобом корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку. Виконуючи оздоровчу, розвивальну, навчальну, пізнавальну, виховну, корекційну, організаційну, профілактичну, соціально-комунікативну функції, логоритміка вирішує низку завдань, таких як: розвиток рухової й емоційно-вольової сфери, нормалізація психічних процесів і властивостей; регуляція процесів збудження і гальмування; розвиток навичок конструктивної діяльності; виправлення низки мовленнєвих недоліків, а також розвиток зв'язного мовлення. Її потенціал уможливорює постійну соціальну взаємодію в різноманітних умовах, у різних ситуаціях, зближує учнів із різним рівнем можливостей і потреб, виробляє емпатію, прихильність одне до одного, усвідомлення індивідуальності кожного, налагоджує дружні взаємини.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у подальшій характеристиці використання логоритмічних вправ та ігор у корекційній роботі з дітьми із затримкою психічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Соботович Є.Ф. Нормативні показники мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. *Дефектологія*. 2002. № 3. С. 2–4.
2. Богуш А.М., Луцан Н.І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Видання друге, доповнене. Навчальний посібник. Київ, Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с.
3. Садовенко С.М. Ти, малий, скажи малому...: музична логоритміка. К.: *Редакції газет з дошкільної та початкової освіти*, 2013. 128 с.
4. Луцан Н.І. Розвиток мовлення в ігровій діяльності дошкільників. Обрії. *Науково-педагогічний журнал*. 2004. № 2(19). С. 97–100.
5. Нікіщенко Г. Підготовка дітей з вадами мовлення в компенсуючому дитячому садку (групі). *Дитячий садок*. 2005. № 35.
6. Шпирна О.М. Використання логоритмічних прийомів у корекційній роботі: (початкова школа). *Логопед: науково-методичний журнал*. 2012. № 1. С. 28–31.
7. Волкова Г.А. Логопедическая ритмика. М.: Владос, 2002. 272 с.

REFERENCES:

1. Sobotovych Ye.F. (2002). Normatyvni pokaznyky movlennievoho rozvytku ditei doshkilnoho viku [Normative indicators of speech development of preschool children]. *Defektolohiia*. №3.S. 2 – 4 (in Ukrainian).
2. Bohush A.M., Lutsan N.I. (2012). Movlennievo-ihrova diialnist doshkilnykiv: movlennievi ihry, sytuatsii, vpravy. [Speech and play activities of preschoolers: speech games, situations, exercises]. *Vydannia druhe, dopovnene. Navchalnyi posibnyk*. Kyiv, Vydavnychi Dim «Slovo», 304 s. (in Ukrainian).
3. Sadovenko S.M. (2013). Ty, malyi, skazhy malomu...: muzychna lohorytmika. [You, little one, tell the little one...: musical logarithmics]. K.: *Redaktsii hazet z doshkilnoi ta pochatkovoї osvity*, 128 s. (in Ukrainian).
4. Lutsan N.I. (2004). Rozvytok movlennia v ihrovii diialnosti doshkilnykiv. [Speech development in preschool play activities]. *Obrii. Naukovo-pedahohichnyi zhurnal*. №2(19). S.97-100 (in Ukrainian).
5. Nikishchenko H. (2005). Pidhotovka ditei z vadamy movlennia v kompensuiuchomu dytiachomu sadku (hrupi). [Training of children with speech defects in compensatory kindergarten (group)]. *Dytiachyi sadok*. №35 (in Ukrainian).
6. Shpyrna O.M. (2012). Vykorystannia lohrytmichnykh pryiomiv u korektsiinii roboti: (pochatkova shkola). [Use of logarithmic methods in correctional work: (primary school)]. *Lohoped: naukovo-metodychnyi zhurnal*. №1. S. 28-31 (in Ukrainian).
7. Volkova H.A. (2002). Lohopedycheskaia rytmiка. [Speech therapy rhythmics]. M.: Vlados, 272 s. (in Russian).